

VEILEDER

Saksbehandling i arkeologi

Kulturminneloven § 8 andre ledd Uforutsette funn

Viser det seg først mens arbeidet er i gang at det kan virke inn på et automatisk fredet kulturminne på en måte som nevnt i § 3 første ledd, skal melding etter første ledd sendes med det samme og arbeidet stanses i den utstrekning det kan berøre kulturminnet. Vedkommende myndighet avgjør snarest mulig – og senest innen 3 uker fra det tidspunkt melding er kommet fram til vedkommende myndighet – om arbeidet kan fortsette og vilkårene for det. Fristen kan forlenges av departementet når særlige grunner tilsier det. Første ledd, siste punktum får tilsvarende anvendelse.

Bestemmelsen om uforutsette funn gjelder der en tiltakshaver har startet et godkjent arbeid eller et tiltak som ikke er søknadspliktig, og det framkommer automatisk fredete kulturminner som man på forhånd ikke har hatt forutsetninger for å kjenne til. Arbeidet skal stoppe og fylkeskommunen/Sametinget må varsles. Riksantikvaren har en frist på 3 uker til å avgjøre om arbeidet kan fortsette og vilkårene for dette, dersom ikke en annen frist er fastsatt. Slike saker behandles etter kulturminneloven § 8 andre ledd.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Ved drenering av et eldre bolighus oppdaget eieren innrissinger på et berg under oppkjørselen. Dette viste seg å være bergkunst fra bronsealderen (1700-500 f.Kr.). Funnet var ukjent, og det ble først oppdaget under arbeidet. Boligeieren kontaktet fylkeskommunen. Riksantikvaren ga tillatelse til at tiltaket kunne fortsette. For statens regning ble bergkunsten dokumentert og deretter tildekket. Ny oppkjørsel og trapp ble så anlagt på stedet. Bergflaten ble markert med fire store skiferheller, der enkelte av figurene er frest inn og plassert omtrent på de opprinnelige ristningene. Haugesund i Rogaland.

Foto: Atle Omland, Riksantikvaren

I HVILKE TILFELLER GJELDER BESTEMMELSEN?

§ 8 andre ledd gjelder

- Der det er gitt dispensasjon etter kulturminneloven § 8 første ledd og uforutsette automatisk fredete kulturminner kommer fram under arbeidets gang.
- I arealplansaker der forholdet til automatisk fredete kulturminner er avklart ved planvedtak, men hvor det kommer fram uforutsette automatisk fredete kulturminner under arbeidet med realisering av planen.
- Der det foretas et ikke-søknadspliktig/lovlig/godkjent tiltak, og uforutsette automatisk fredete kulturminner kommer fram under arbeidets gang.

§ 8 andre ledd gjelder ikke

- Der automatisk fredete kulturminner er kjent, men en tiltakshaver går i gang med et inngrep uten nødvendig tillatelse (dispensasjon) etter kulturminneloven § 8 første eller fjerde ledd. Et slikt ulovlig inngrep skal håndteres etter kulturminneloven §§ 8 tredje ledd og 27.
- Der kulturminnemyndighetene i forkant har opplyst en tiltakshaver om at det er høyt funnpotensial innenfor et anleggsområde og forholdet til automatisk fredete kulturminner ikke er avklart, men tiltaket allikevel er påbegynt og automatisk fredete kulturminner funnet. Et slikt ulovlig inngrep skal håndteres etter kulturminneloven §§ 8 tredje ledd og 27.
- Der forholdet til de automatisk fredete kulturminnene er avklart før arealplanvedtak, men hvor det under realiseringen av et tiltak i samsvar med planen kommer fram uforutsette automatisk fredete kulturminner som fylkeskommunen/Sametinget burde ha oppdaget ved sine registreringer/undersøkelser.

OM BESTEMMELSEN

Bestemmelsen gjelder der en tiltakshaver lovlig har startet opp et arbeid og det framkommer automatisk fredete kulturminner man på forhånd ikke har hatt forutsetninger for å kjenne til.

Stanse- og meldeplikten er ikke begrenset til tiltakshaveren personlig. Ansvar er generelt. Det vil også gjelde for eksempel en ansatt gravemaskinfører eller en innleid underentreprenør.

Uforutsette automatisk fredete kulturminner som framkommer i forbindelse med arkeologiske granskinger utført av universitetsmuseet eller NIKU, kan i enkelte tilfeller også omfattes av bestemmelsen.

Gjelder alt arbeid som kan virke inn på et kulturminne

Det behøver ikke å være konstatert et direkte inngrep i kulturminnet for at bestemmelsen skal inntre. Det er nok at man under arbeidet blir klar over at et automatisk fredet kulturminne kan berøres av tiltaket på en måte som er nevnt i kulturminneloven § 3.

Melding om funnet

Tiltakshaveren må med en gang melde funnet til fylkeskommunen/Sametinget. Meldingen kan i prinsippet gis både muntlig og skriftlig. Skriftlighet anbefales fordi det vil være lettere å dokumentere når meldingen ble gitt.

Stans av arbeidet

Arbeidet skal stanses i den utstrekningen det kan berøre kulturminnet.

Fylkeskommunen/Sametinget foretar snarest den innledende avgrensningen av området der arbeidet skal stanse. Avgrensningen må vurderes etter tiltaket, kulturminnets type og karakter, og slik at kulturminneinteressene ivaretas. Samtidig må avgrensningen ikke legge større begrensninger på det igangsatte anleggsarbeidet enn nødvendig.

Anleggsarbeidet kan fortsette utenfor det området som fylkeskommunen/Sametinget har avgrenset, uten å avvente Riksantikvarens endelige vedtak.

Riksantikvarens endelige vedtak kan legge en annen og mer begrenset avgrensning til grunn.

Frister: Riksantikvarens frist for å fatte vedtak er tre uker. Fristen løper fra det tidspunktet meldingen er kommet til fylkeskommunens/Sametingets kunnskap, og ikke fra det tidspunktet Riksantikvaren mottar saken. Fristreglene i bestemmelsen er utformet slik at en tiltakshaver ikke skal lide unødig overlast ved at et tiltak stanses fordi man finner et uforutsett automatisk fredet kulturminne.

Fristforlengelse: Riksantikvaren er delegert myndighet til å gi fristforlengelse. Særlige grunner som tilsier fristforlengelse kan være at saken ikke er tilstrekkelig opplyst innen utgangen av fristen på grunn av sykdom eller værforhold.

Beslutning om fristforlengelse er ikke et enkeltvedtak, men en prosessledende avgjørelse som ikke kan påklages. Sett i lys av bakgrunnen for bestemmelsen vil en altfor vid forlenget frist kunne vurderes som urimelig for tiltakshavers interesser.

Vedtak: Riksantikvaren har myndighet til å gi dispensasjon. Riksantikvaren kan knytte vilkår til en dispensasjon, jf. kulturminneloven § 10. Vilkårene skal ha saklig sammenheng med tillatelsen og ikke være urimelige for tiltakshaveren.

Klage: Riksantikvarens avgjørelse etter kulturminneloven § 8 andre ledd er et enkeltvedtak som tiltakshaveren kan påklage, jf. forvaltningsloven § 28. Tiltakshaveren kan påklage vedtaket innen bestemmelsens særskilte frist på 6 uker fra underretning om vedtaket er kommet fram til adressaten, dvs. fra det tidspunktet vedtaket er mottatt. Klagefristen framkommer i bestemmelsens siste punktum («første ledd, siste punktum får tilsvarende anvendelse»). Dette viser til den særskilte klagefristen i kulturminneloven § 8 første ledd.

Klagen stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren som forbereder klagesaken, eventuelt omgjør sitt eget vedtak.

Enhver med rettslig klageinteresse kan påklage vedtaket. Hvem som anses å ha rettslig klageinteresse varierer fra sak til sak. Foruten sakens parter vil normalt også andre som berøres av vedtaket og frivillige interesseorganisasjoner med kobling til kulturminnevern kunne klage.

Offentlige organer kan også ha klagerett, primært når det offentlige organet har en tilknytning til saken som ville gitt en privatperson klagerett. Når det offentlige organet (eks. fylkeskommunen eller universitetsmuseet) opptrer som offentlig myndighet i saken har det ikke klagerett.

ANSVAR

Den som utfører arbeidet

- plikter å stanse dersom det framkommer uforutsette automatisk fredete kulturminner
- varsler fylkeskommunen/Sametinget («melding»)
- lar funnet ligge i påvente av tilbakemelding fra kulturminneforvaltningen

Kostnader

Statlig kostnadsdekning kan vurderes når det framkommer uforutsette funn og saken behandles etter kulturminneloven § 8 andre ledd. Som hovedregel gis det statlig tilskudd ved mindre, private tiltak.

Kulturminneloven legger for øvrig til grunn at det er tiltakshaveren som ved offentlige og større, private tiltak skal dekke utgiftene til særskilt gransking av automatisk fredete kulturminner eller skipsfunn, jf. kulturminneloven § 10.

For uforutsette funn kan det i noen tilfeller likevel vurderes statlig tilskudd. Dette med begrunnelse om at det foreligger særlige grunner etter kulturminneloven § 10 første ledd første punktum.

MYNDIGHET OG ARBEIDSOPPGAVER

Fylkeskommunen/Sametinget

- sender skriftlig stoppordre til tiltakshaveren selv om arbeidet allerede er stanset ved muntlig melding
- oversender saken parallelt til Riksantikvaren og rette universitetsmuseum etter at stoppordren er sendt
- dokumenterer kulturminnet og dets tilstand, og foretar den innledende avgrensningen av området der arbeidet skal stanses. Setter ev. opp en fysisk sperring rundt området
- koordinerer ev. befarings med Riksantikvaren og universitetsmuseet
- har ansvaret for å føre inn nye registreringer og rette opp eksisterende data i Askeladden før Riksantikvaren fatter vedtak
- vurderer kulturminneverdi og graden av konflikt mellom tiltaket og kulturminnet
- oversender sin tilråding til Riksantikvaren, med kopi til universitetsmuseet, når saken er tilstrekkelig opplyst

Delegert myndighet

I visse saker er dispensasjonsmyndigheten delegert til fylkeskommunen/Byantikvaren i Oslo. Dette innebærer en forenkling av saksbehandlingen. I slike saker kan regional kulturminneforvaltning selv undersøke kulturminnet og fatte vedtak om dispensasjon.

Retningslinjene er tilgjengelig på Riksantikvarens [nettsider](#).

Merk at søknaden sendes inn til Riksantikvaren dersom det skal stilles vilkår om en overvåkning eller arkeologisk gransking av kulturminnet som medfører statlig tilskudd eller vedtak om kostnader som skal betales av tiltakshaveren.

Stoppordre: I stoppordren fra fylkeskommunen/Sametinget gjøres tiltakshaveren oppmerksom på at Riksantikvaren innen tre uker vil fatte et vedtak om arbeidet kan videreføres eller ikke, og eventuelt på hvilke vilkår. Fristen kan forlenges.

Tiltakshaveren skal gjøres oppmerksom på sin adgang til å komme med merknader til saken. I lys av treukersfristen er det i tiltakshavers egen interesse å komme med merknader så raskt som mulig. Det kan likevel være hensiktsmessig å sette en kort frist for merknadene slik at de ikke kommer for sent, siden Riksantikvaren i utgangspunktet skal fatte vedtak innen fristen på tre uker.

Kopi av stoppordren sendes Riksantikvaren, rette universitetsmuseum/NIKU og kommunen.

MYNDIGHET OG ARBEIDSOPPGAVER

Før Riksantikvarens vedtak skal universitetsmuseet

- fungere som faglig rådgiver for fylkeskommunen/Sametinget og Riksantikvaren
- foreta ev. befarings sammen med fylkeskommunen/Sametinget og ev. også Riksantikvaren
- foreta en faglig vurdering av saken
- utarbeide en faglig problemstilling for ev. utgravning, med referanse til faglige program, forskningsprosjekter, kunnskapsstatus, osv.
- sende snarest mulig sin tilråding til Riksantikvaren, vedlagt forslag til prosjektplan og budsjett i tråd med departementets retningslinjer for budsjettering og regnskap (2011), tilgjengelig på [Riksantikvarens nettsider](#). I enkelte tilfeller kan Riksantikvaren avgjøre at det ikke utarbeides prosjektplan.
- ikke utarbeide prosjektplan/budsjett dersom fylkeskommunen/Sametinget har foreslått dispensasjon uten vilkår, og universitetsmuseet er enig, med mindre Riksantikvaren ber om det

Før Riksantikvarens vedtak skal NIKU

- fungere som faglig rådgiver for Riksantikvaren
- foreta ev. befarings
- på grunnlag av oppdragsbestilling fra Riksantikvaren, utarbeide forslag til prosjektplan og budsjett for særskilte granskinger i tråd med departementets retningslinjer for budsjettering og regnskap (2011), tilgjengelig på [Riksantikvarens nettsider](#)

Etter Riksantikvarens vedtak skal universitetsmuseet/NIKU

- avklare praktiske forhold, etc., med tiltakshaveren, og inngå kontrakt
- gjennomføre særskilt granskning i tråd med vedtatt prosjektplan og budsjett
- kontakte Riksantikvaren ved ev. avvik fra prosjektplan/budsjett
- varsle Riksantikvaren umiddelbart når granskningene i felt er avsluttet (brev, e-post, ev. telefon)
- for universitetsmuseet: oppdatere beskrivelsen i Askeladden og ev. endre kulturminnets vernestatus
- for NIKU: oppdatere MABYGIS
- sette opp regnskapet i Riksantikvarens budsjettmal, tilgjengelig på [Riksantikvarens nettsider](#), som sendes tiltakshaveren og Riksantikvaren, som hovedregel innen 18 måneder etter at utgravningen i felt er avsluttet
- oversende utgravningsrapporten til tiltakshaveren, Riksantikvaren, fylkeskommunen og ev. andre berørte eller interesserte, som hovedregel innen 18 måneder etter at utgravningen i felt er avsluttet

MYNDIGHET OG ARBEIDSOPPGAVER

Riksantikvaren

- har myndighet til å gi tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner (dispensasjon)
- sender skriftlig stoppordre til tiltakshaveren for særskilte automatisk fredete kulturminner fra middelalder (de åtte middelalderbyene, kirker- og kirkesteder, klostre og borganlegg)
- bestiller ved behov prosjektplan og budsjett for gransking fra NIKU
- mottar saker om inngrep i øvrige automatisk fredete kulturminner fra fylkeskommunen/Sametinget, samt fra universitetsmuseet, med tilråding
- gjennomfører befarings ved behov
- kan forlenge fristen for å fatte vedtaket
- fatter vedtaket innen tre uker etter at tiltakshaveren har meldt fra til fylkeskommunen, ev. med spesifiserte vilkår
- nevner i vedtaket hvem som skal gjennomføre gransking/dokumentasjon: fylkeskommunen/Sametinget eller det gjeldende universitetsmuseet/NIKU, i tråd med ansvarsforskriften kapittel 1 § 2 og kapittel 2 § 4
- sender vedtaket til tiltakshaveren, med kopi til fylkeskommunen/Sametinget, universitetsmuseet/NIKU, ev. også kommunen og andre berørte
- mottar ev. klage på vedtaket
- forbereder klagesaken for Klima- og miljødepartementet, ev. omgjør sitt eget vedtak
- meddeler tiltakshaveren skriftlig at granskingen i felt er avsluttet (ferdigmelding), snarest mulig etter å ha mottatt melding fra universitetsmuseet/NIKU, med kopi til fylkeskommunen, universitetsmuseet/NIKU og ev. kommunen
- er som dispensasjonsmyndighet ansvarlig for å føre tilsyn med gjennomføringen av arkeologiske granskinger og å kvalitetskontrollere sluttrapporter og regnskap

Klima- og miljødepartementet

- fatter endelig avgjørelse i en klagesak

OM «ARKEOLOGIVEILEDEREN»

Saksbehandling i arkeologi. Veileder («arkeologiveilederen») omhandler saksbehandlingsrutiner for forvaltningen av automatisk fredete kulturminner. Dette er en revidert utgave av den første veilederen fra 2006-2008.

Formålet med veilederen er å sikre en god og enhetlig forvaltning av arkeologiske kulturminner.

Hvem er veilederen for?

«Arkeologiveilederen» er ment som et hjelpemiddel for saksbehandlere i kulturminneforvaltningen. Veilederen er også relevant for kommuner, grunneiere og tiltakshavere.

Hva inneholder veilederen?

Veilederen redegjør for de ulike forvaltningsorganers arbeidsoppgaver. I tillegg forklares spesielle begreper og formuleringer som er brukt i lovteksten.

Veilederen er utformet etter [kulturminneloven](#) og [ansvarsforskriften](#), og den består av flere løsark om et utvalg bestemmelser i kulturminneloven. Pr. i dag er dette kulturminneloven §§ 4, 6, 8, 9 og 10, samt en kort begrepsavklaring.

Hvor finner jeg veilederen?

Veilederen er tilgjengelig på Riksantikvarens [nettsider](#).

Sentrale kilder henvist til i teksten, med nettsider

- [Ansvarsforskriften](https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1979-02-09-8785), <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1979-02-09-8785>
- [Askeladden](https://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Data-og-tjenester/Askeladden), <https://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Data-og-tjenester/Askeladden>
- [Forvaltningsloven](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10), <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10>
- [Kulturminneloven](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50), <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>
- [Retningslinjer for prøveprosjekt vedrørende delegering av midlertidig myndighet i visse saker i henhold til kulturminneloven § 8 første, andre og fjerde ledd](https://www.riksantikvaren.no/Tema/Arkeologiske-kulturminner/Dispensasjon-for-inngrep-i-arkeologiske-kulturminner/Delegering-av-myndighet), <https://www.riksantikvaren.no/Tema/Arkeologiske-kulturminner/Dispensasjon-for-inngrep-i-arkeologiske-kulturminner/Delegering-av-myndighet>
- [Saksbehandling i arkeolog. Veileder](https://www.riksantikvaren.no/Tema/Arkeologiske-kulturminner/Saksbehandling-i-arkeologi) («arkeologiveilederen»), <https://www.riksantikvaren.no/Tema/Arkeologiske-kulturminner/Saksbehandling-i-arkeologi>